

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА УМЈЕТНОСТИ, 25, 2007.

ЧЕРНОГОРСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК И ИСКУССТВ
ГЛАСНИК ОТДЕЛЕНИЯ ИСКУССТВ, 25, 2007.

THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE DEPARTMENT OF ARTS, 25, 2007.

UDK 811.163.41'373.45

Бранислав ОСТОЈИЋ

ТУРЦИЗМИ У МИКРОТОПОНИМИЈИ ЈЕЗЕРСКО-ШАРАНСКОГ КРАЈА

Апстракт: У овом раду аутор разматра називе језерско-шаранских топонима турског поријекла. Посебну пажњу аутор је посветио топономастичким турцизмима апелативног и антропонимског (патронимског) поријекла, њиховој структури и семантичкој вриједности.

Кључне ријечи: Језера, Шаранци, топоним, микротопоним, апелатив, патронимик, семантика, структура

Географски положај овог региона и његова историјска прошлост, па затим сусрети и миграциона струјања доводили су до судара у ономастичкој номенклатури називе општесловенског поријекла, разне балканизме, романизме и посебно турцизме.

Највећи дио топономастичких имена, што је и разумљиво, углавном је словенског поријекла са изразитим језичким особинама сјеверноцрногорског говорног подручја. Посебне трагове на овом дијелу наше језичке територије уградили су и оставили своја обиљежја словенизми и турски језички супстрат. Житељи ових крајева обиљежавали су објекте у природи из свакодневног лексичког арсенала који је уклопљен у језичко ткиво људи овога краја.

Да би се дало лингвистичко тумачење ономастичког материјала, нужно је познавање културне стратификације дурмиторског региона. У тој стратификацији и лексичком арсеналу човјека дробњачког поднебља треба тражити мотиве за именовање објеката у природи. Ономастичка имена страног поријекла треба везати за контекст

антропогеографског и културно-историјског развоја испитиваног подручја.

Овога пута оставићемо по страни предсловенски и општесловенски ономастички слој, балканизме и друге стране елементе у дробњачкој топонимији.

Турско становништво није ни стално ни повремено боравило на дробњачком подручју послје 1863. год. када су се Турци масовније иселили под притиском са језерске висоравни. Посједе пљеваљских ага и бегова запосјели су касније Турци из Липника. Пљеваљски Селмановићи продају читлуке Смаил-аги Ченгићу. На цијелом дробњачком рејону данас има само једна муслиманска кућа (Сердаревић – Пошћенски Крај). Важан чинилац да у дробњачки крај уђе велики број турцизама свакако је упућеност овога подручја, с једне стране на пљеваљски турски санџакат и на никшићко херцеговачки турски регион, с друге стране. Преко Дробњака је од давнина водио каравански пут од Никшића до Пљеваља. Дробњаци су могли у оваквом окружењу на које их је упућивала трговачка и општепривредна упућеност да црпе лексички потенцијал. Они су, дакле, турцизме – опште ријечи са одређеном семантичком вриједности примали непосредно. За називе мјеста именована су црпјели из богатог турског лексичког арсенала који је био ушао у народ и активан у вези са именовањем објеката у природи.

У коријену је каткада турска ријеч, али семантичка асоцијација и дробњачка народна етимологија мијењали су турцизмима облик. Међутим, ономастичка информација коју носи топоним остаје непромијењена. Њихова фонетско-морфолошка уобличеност једначи се са дробњачким говорним типом.

Дробњачки топомастички називи турског поријекла структурно су разноврсни и одговарају структурним типовима домаћег поријекла. То могу да буду топомастички апелативи, ријечи из породице антропонима с атрибутивним обиљежјима као дистинктивним елементима придруженим топомастичком апелативу или антропониму. У неким ријечима с основном ријечју турског поријекла јавља се формант домаћег (*Аниште*) или турског поријекла (*Баксузлук*). У синтагматских топонима ријетке су обје ријечи турског поријекла. И тако даље.

У овом прилазу разврставам топомастичке називе у двије групе: а) топомастичка имена апелативног карактера и б) топомастичка имена антропонимског поријекла.

А) ТУРЦИЗМИ АПЕЛАТИВНОГ КАРАКТЕРА

У топонимима (микро- и макротопонимима) домаћег поријекла семантички извори базирани су на конфигурацији земљишта: *брдо, бријег, главица, гробен, гора, планина, до, долина, увала, удолина, равница, поље, пољана и сл.* гдје је и садржана основа у односима апелатив – топоним и из чије основне семантике потиче богатство у називима топонима.¹

У језичкој грађи језерско-шаранских топонима укрштају се називи различитог поријекла. Поприличан је број оних којима треба тражити и разјашњавати несловенско поријекло.

Када је ријеч о апелативној грађи турског поријекла интересантно је истаћи да су ређи случајеви – идентичан облик за апелатив и за топоним (*метериз, зубун, таван, јарак*). Наиме, код домаћих имена апелатив се често јавља у истом облику фигурирајући као пуноправни топонимски назив (*Бријег, Долина, Продо*). У оних, на примјер, са основом турског поријекла топоним је изведен суфиксом домаћег (*амбаришите, ајманишите*) или страног поријекла (*баксузлук*) или је пак у синтагматском споју једна ријеч домаћег поријекла (*Зеретино поље*).

Забилежио сам повелики број турцизама апелативног карактера.

Ајманишите – испаша близу села Врела. Микротопоним је изведен од турске ријечи *ајмана* и старог словенског суфикса – *ишите*. Сама основа значи *живинче*. У нашем језику значење је вјероватно скраћено од тур. *хаутане, хајтан* стока пуштена на испашу.²

Амбаришите – мјесто гдје су били подигнути амбари. Локалитет је настао од турске ријечи *анбар* и нашег наставка – *ишите* (*анбар, хомбер* – спремиште, складиште, дрвена зграда за зрнасту храну, житарице, силос...)³

Ашиковац – микротопоним у селу Међужваље на помол Пилитору гдје су се обично састајали чобани односно љубавни парови. Локалитет је добио име по турској ријечи *асик* и наставка –*ов* и –*ац* (*Ашик + ов + ац*). Сама ријеч *асик* значи љубавник, драган, момак који ашикује, заљубљен или занесен од љубави за нечим.⁴

¹ Ј. Вуковић, *Топоними и апелативи*. – Прва југословенска ономастичка конференција, ЦАНУ Титоград 1976, стр. 31-34.

² Абдулах Шкаљић, *Турцизми у српскохрватском језику*. – Свјетлост, Сарајево 1989, стр. 71.

³ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 77.

⁴ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 93.

Бабовина – локалитет у Његовући (Шаранци). Бабо је од турске ријечи *babo-* отац, дјед. У нашем језику се уобличава у истом значењу. Дериват је постао од основе турске ријечи *babo* и наших наставака – *ов* и –*ина* (*бабо + ов + ина*) и употребљава се у значењу очевина.

Баксузлук – стијена у Крљама нагомол Тари. То је мјесто гдје су се често дешавале несреће и незгоде. По пријеклу је персијско-турска ријеч *baksuy, bahsuz* са значењем несрећан човјек., човјек зле среће или несташно дијете (тур. *Bahtsiy – baht + siz* – без среће, несрећан).⁵ Дериват је од основе и суфикса турског поријекла (*Баксуз + лук*).

Балкан – једна од низа стрмина које се уздижу изнад Његовуће. Тур. *Balkan* – високе планине које се вежу једна на другу, планински вијенац.⁶

Балваниште – мјесто испод шуме Коачев пањ изнад села Врела, гдје су се извличили балвани, трупци пререзани од дрвета, неотесано дрво. У основи деривата је турска ријеч *balvan* која води поријекло од ријечи *balaban* – крупан, незграпан човјек (*балван + иште = балваниште*).

Бећарац – мјесто у Шаранцима гдје су се најчешће окупљале нежење. У основи деривата је турска ријеч *becar, bekar* – нежења, момак, самац без породице⁷ и наш наставак –*ац* (*бећар + ац*).

Ћор буџак – локалитет на пропланку између два карактеристична мјеста надомак села Врела, између Пилитора и Црног врха. Обадвије ријечи су турског поријекла: *сог* – слијеп у оба ока, *ћорав* (тур. *Ког* – слијеп, *ћорав*); *budzak* – кут, угао (тур. *busak*).

Буључиште – локалитет у Крљама гдје су се овце сакупљале на врућини и склањале се од сунца. То се мјесто обично назива планиште. Међутим, ту су се окупљали буљуци више домаћина па се па се локалитет и прозвао буључиште. У основи је турска ријеч *buljuk* (*boluk* – одјељак, одјељење, табор војске). У јаничарској војсци буљук је бројао обично 100 људи. Наша народна пјесма помиње буљук од 12 хиљада људи.⁸

Бусије – локалитет у обалама у Врелима гдје су војске постављале засједе. *Busiya, Pusiya* је турска ријеч постала од *pusu, rusi* – засједа.⁹

⁵ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 117.

⁶ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 117.

⁷ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 127.

⁸ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 153.

⁹ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 156.

Зиратиште – већи посјед у селу Међужваљу гдје је забрањен улазак стоке. Ријеч је турског поријекла *ziraat* – земљорадња, а дериват је настао додавањем нашег наставка *-иште*. Иначе, ријеч *zirat* – значи обрадиву земљу, зиратну земљу.¹⁰

Зубун – мања парцела ливаде у горњем дијелу села Врела. Ријеч је турског поријекла (*zibin* – кратки капутић, горња хаљина од сукње са кратким рукавима или без рукава; постоје и мушки и женски).¹¹

Зеретино поље – мало поље које се налази на улазу у село Врела од Жабљака. То је турска ријеч *zerge*, *zerge* – веома мали, сићушни мрав, сићушни дјелић, трунчица.¹²

Јарак – микропоним на размеђи Врела и Алуге и именује један дужи и дубљи водоток. Иначе, ријеч је турског поријекла *ark* – јарак, канал, прокоп за одвођење воде уз цесту, јарак у њиви итд.¹³

Јаруга – дугачка и уска удолина на прелазу из села Врела ка Пилитору. Ријеч је турског поријекла (тур. *Yarmaq* – расцијепити) са значењем рупа или пукотина коју бујица изрије.¹⁴

Метериз – локалитет у селу Шумановац. Метериз је турска ријеч и значи откоп од земље, ров, шанац (*meteris* – ров, шанац).¹⁵

Пазариште – мјесто гдје су се некада одржавали пазари, гдје је била пијаца гдје се вршила продаја и препродаја животије. У основи је турска ријеч *pazar* – пијаца, пијачан дан, купопродаја, трговање., промет и наш наставак *-иште* (пазар + иште).¹⁶

Тавани – равни платои у селу Врелима у близини цркве и у Ковачеву пању. Ријеч је турског поријекла *tavan* и употребљава се у више значења (поткровље, плафон, под, спрат).¹⁷

Чакмачиште – мјесто у селу Врелима гдје се налази камење о које се креше огњило и употребљава се за паљење ватре, односно цигара или луле. У основи овога имена је турска ријеч *sakmak* – кресало, огњило којим се креше о кремен; кресиво и наш наставак *-иште* (чакмак + иште).¹⁸

¹⁰ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 654.

¹¹ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 655.

¹² Абдулах Шкаљић, *Исто*, 650.

¹³ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 362.

¹⁴ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 363.

¹⁵ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 461.

¹⁶ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 513.

¹⁷ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 603.

¹⁸ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 16, 160.

Чамовина – мјесто гдје се слагало четинарско дрво – боровина; мјесто гдје расте бор. Изведена је од турске ријечи *cam* – бор, четинар, црногорица.¹⁹

Чардачине – мјесто надамак села Врела и Међужваља у близини Пилитора и означава мјесто гдје су се некада подизали чардаци. У основи овога микропонима је турска ријеч *cardak* – лијепа, обично двоспратна кућа дворац, љетњиковац; дрвена зграда на спратове, велика соба.²⁰ Дериват је настао додавањем нашег наставка *-иште* (*чардак + иште*).

Чесма – локалитет у селу Селина гдје су се налазиле чесме. Ријеч је турског поријекла *cesme* односно персијског *cesme* са знаћењем извор.²¹

Чифчије – локалитет у близини Црнога језера и више има значење чифлука него чивчије. Обје су турске ријечи. *Sifcije* – кмет, сељак, безземљаш на чифлуку, а *sifluk* – врста феудалног посједа који господар обрађује сам или преко чифчија. Данас је то један шумски комплекс из којег се Жабљачани и оклна села снабдијевају дрветом и грађом (тур. *siftci* – земљорадник, тежак).²²

Б) ТУРЦИЗМИ АНТРОПОНИМСКОГ КАРАКТЕРА

Антропоними и патронимици турског поријекла у номенклатури назива у језерско-шаранском крају углавном су везани за микропониме.

На овом подручју знатно је мање назива антропонимског (патронимског) поријекла, тј. именована локалитета са некаквим „присвајањем” нечега некоме лицу од оних апелативног поријекла, а то због тога што је на овом подручју присутнија творачка снага у језичком изразу уопште, па и у именовању географских локалитета.

Мотив именована је, дакле, најчешће власништво при чему се узима име старјешине. У случају промјене власништва обично се узима име продавца или дародавца чешће него новог власника. Антропонимска слика језерско-шаранског краја је обиљежена идентификацијом мушким личним именом. Нијесмо забиљежили ниједан случај у чијој би основи било женско име. Сасвим је разумљиво што

¹⁹ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 162.

²⁰ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 164.

²¹ Абдулах Шкаљић, *Исто*, 172.

²² Абдулах Шкаљич, *Исто*, 174.

је број турског антропонимског карактера изразито мали у односу на турцизме апелативног карактера. Иако су антропоними честа појава у нашој микропонимији. Припадност се везује за име лица, али је овдје у питању припадност именима страног поријекла.

Ево таквих примјера:

Абазовина – У основи овог локалитета је мушко име *Абаз* модификовано од *Абас* (арап. *Abas* – намргођен, намрштен, суров). И Смаиловић у својој књизи *Муслиманска имена оријенталног поријекла у Босни и Херцеговини*. – Сарајево 1977. на 121. страници за ово име каже: „По своме значењу име Абас је врло блиско оним арапским именима и надимцима у којима је одражена груба и оштра нарав предисламских бедуина у Арабији. Истодобно то је заштитно име којим се дијете штитило од злих духова и демона.” У дијелу дробњачких говора на језерској висоравни и у Шаранцима лексема *абаз* се употребљава у погрдном значењу – *будала* (абаз + ов + ина).

Аџовина – ливада и испаша у селу Врелима. Топонимско име је направљено од именице *adzo* која је турског поријекла и означава: старца, дједа, стрика или хаџију²³

Алајбеговина – локалитет у близини села Врела и то је управо необрадиво земљиште, без чувара, свачије земљиште, земљиште без газде²⁴. Сложеница је настала од турске ријечи *alay* и *beg* (*alay* – скупина, гомила, маса, свјетина, мноштво; *alaybeg* – заповједник, спахија у санџаку).²⁵

Алишница – комун братства Јакшића у Дурмитору изнад Црног језера. У основи овог имена је лично име Алишан (сложено од арап. имена *ali* – висок узвишен и ар. *san* – достојанство, важност, значај).²⁶

Бећовина – ливада у селу Шумановац. Дериват је настао од хипокористичког имена турског поријекла *Бећо* – *Beķir* и наших суфикса *-ов* и *-ина* (*Бећо* + *ов* + *ина*).²⁷

²³ Исмет Смаиловић, *Муслиманска имена оријенталног поријекла у Босни и Херцеговини*. – Сарајево 1977, стр. 131. *сп.* и *А. Шкаљић, Оп. цит., 71.*

²⁴ Абдулах Шкаљић, *Оп. цит., 83.*

²⁵ Абдулах Шкаљић, *Оп. цит., 83.* и *84.*

²⁶ Абдулах Шкаљић, *Оп. цит., 89;* и Исмет Смаиловић, *Муслиманска имена оријенталног поријекла у Босни и Херцеговини*. – Сарајево 1977, 141.

²⁷ Исмет Смаиловић, *Муслиманска имена оријенталног поријекла у Босни и Херцеговини*. – Сарајево 1977, 162.

Бејдовина – испаша у Врелима. Дериват је настао од турског хипокористичког имена *Bejdo* (*Bejadin* и *Bejadudin*)²⁸ и наших суфикса (*Бејдо* + *ов* + *ина*).

Мујовина – ливада у селу Шумановац. Дериват је настао од турског хипокористичког имена *Мујо* од имена *Mustafa*²⁹ и наших наставака –*ов* и –*ина* (*Мујо* + *ов* + *ина*).

Муратовина – комуница у Крљама надомак Тари. Дериват је настао од муслиманског мушког имена *Murat* (*Murad*, *Muirat*)³⁰ и наших наставака – *ов* и – *ин* (*Мурат* + *ов* + *ина*).

Мушовина – ливада у Врелима. Дериват је настао од турског хипокористичког имена *Muso* – *Muhamed*³¹ са значењем много хваљен, слављен, прослављен, достојан сваке хвале и наших суфикса –*ов* и –*ина* (*Мушо* + *ов* + *ина*).

Омар, *Омарићи* – село у Тепачком Пољу. У основи овога имена је турско име *Omar* модификација од *Omer*. „Етимологија овога имена је нејасна. Пошто има везу са арапским лексичким коријеном *mr* могло би се претпоставити да значи ‘дуг живот, испуњен животом’ и томе слично.”³²

Рамово Ждријело – село у близини Његовуђе (Шаранци). Уз апелатив *ждријело* употребљен је посесивни придје *Рамов* (хипокористик *Рамо* од *Рамадан*).

Сејдовина – ливада у Међужваљу. Дериват је постао од турског хипокористичког имена *Seid* од *Sejdalija* и наших суфикса – *ов* и –*ина* (*Сејдо* + *ов* + *ина*).

Шућровина – испаша на помол селу Селина. Дериват је настао од турског хипокористичког имена *Sucro* (*Sucko*) које је модификација од *Sukrija* и наших наставака –*ов* и –*ина* (*Шукро* + *ов* + *ина*).

По својој бројности међу микротопонимима антропонимског поријекла најмање је заступљен добро познати тип назива који имају форму двочлане синтагме чији је први члан посесивни генитив сингулара или плурала неког антропонимског топонима или патронимика, а други је члан апелатив (*Ђоровића дућаниште*).

С обзиром на то да су многи земљишни посједи за вријеме Турака припадали појединим агама и беговима који су живјели у градо-

²⁸ И. Смаиловић, *Исто*, 171.

²⁹ И. Смаиловић, *Исто*, 379.

³⁰ И. Смаиловић, *Исто* 374.

³¹ И. Смаиловић, *Исто*, 380.

³² И. Смаиловић, *Исто* 413.

вима имена које налазимо у оквиру микропонима свакако су била имена тих некадашњих власника (*Пашино Поље, Пашина Вода, Алајбеговина*).

Поред наведених патронимијских идентификатора у синтагматским спојевима најчешће је непосредно укључивање антропонима у структуру назива у функцији и форми присвојних придјева на –*ов*, –*ев* и –*ин*. (*Аџовина, Бејдовина, Абазовина, Шућровина, Сејдовина*), а сасвим ријетко антропоними у структури назива у функцији и форми присвојног придјева на –*ов* уз апелатив или географски термин (*Рамово Ждрилијело*).

У називима локалитета присутан је и модел антропонимског поријекла са тзв. Топонимским суфиксом – *ница* у рејону Дурмитора (*Алишница*).

ЛИТЕРАТУРА

Бошковић Р. (1976), *Одабрани чланци и расправе*. – ЦАНУ Подгорица стр. 100-190.

Вуковић Ј. (1976), *Топоними и апелативи*. – Прва југословенска ономастичка конференција, Титоград стр. 31-34.

Михаиловић В. (1965), *Суфикс –иште у топонимији и микропонимији југославије*. – Прилози проучавању језика 1, Нови Сад, стр. 117-156.

Скок П. (1937-1938), *Прилози проучавању турцизама у српскохрватском језику*. – *Slavia roscnik XV*, Praha.

Смаиловић И. (1977), *Муслиманска имена оријенталног поријекла у Босни и Херцеговини*, Сарајево, стр. 121-549.

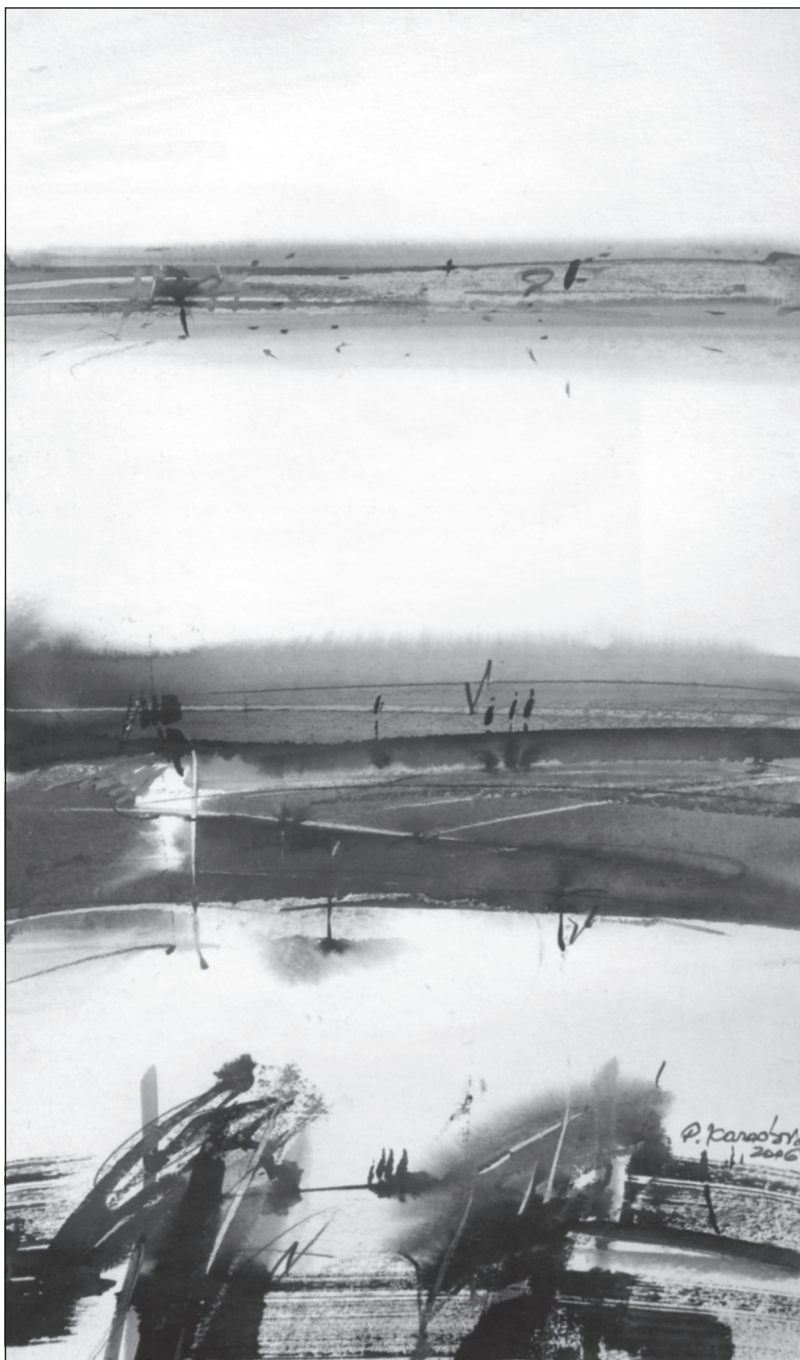
Шкаљић А. (1989), *Турцизми у српскохрватском језику*. – Сарајево, стр. 65-657.

Branislav OSTOJIĆ

THE TURCISMS IN THE MICROTOPYNYMY OF JEZERO-SARANCI REGION

Summary

In the paper, author is examining the toponyms of Turkish origin in the Jezero-Saranci region. Author is dedicating a particular attention to the Turkish origin toponyms that are derived from appellatives and anthroponomy (patronymics), to their structure and to their semantic values.

Драган Карацић, *Друге обале*, 50 x 30, комб. техника, 2006.